

Väikeriikide kollektiivse julgeoleku mõtestamine Eesti näitel

Matthew Crandall

Tõlkinud Ülle Allsalu, Laura Merirand, Kelly Parker

1. Sissejuhatus

Väikeriigid on alati pidanud julgeolekuvajadustele rohkem tähelepanu pöörama, sest neil puuduvad tihti riigi kaitsmiseks vajalikud vahendid (Hey 2003: 194). Teisisõnu „iseseisva väikeriigi julgeoleku tugevdamine on lõputu protsess” (Männik 2011: 1). Külma sõja järgsel ajastul on väikeriigid võtnud omaks kollektiivse julgeoleku, et mitte ületada oma niigi piiratud vahendeid. Selle heaks näiteks on ka NATO laienemine 1990ndatel ja väikeriikide innukus liitumisel. Aja möödudes on nende väikeriikide julgeolekuvajadused muutunud. Nende muutustega kaasneb ka vajadus vaadata üle kollektiivse julgeoleku strateegia. Kas kollektiivne julgeolek on jätkuvalt Euroopa ja endiste Nõukogude Liidu riikide jaoks parim strateegia? See on põhiküsimus, millele selles artiklis püütakse vastata.

Selleks, et teha kindlaks, kumb oleks nendest edaspidi kõige kasulikum, võrreldakse Eesti näitel kollektiivse julgeoleku ja koostööjulgeoleku strateegiaid. Alustatakse ülevaatega Eesti julgeolekuvajadustest ning seejärel kirjeldatakse Eestis praegu kasutusel olevat kollektiivse julgeoleku strateegiat. Sellele järgneb koostööjulgeoleku analüüs Soome ja Rootsi mudelite näitel. Analüüsi tulemuste põhjal tehakse järeldused ja antakse poliitika vallas mõned nõuanded. Põhjalikumalt uuritakse julgeolekusuhteid kolmel tasandil – esiteks Eestis elavate vene rahvusest isikute ja ülejäänud Eesti ühiskonna, teiseks Eesti ja Venemaa ning kolmandaks Eesti, Ameerika Ühendriikide ja NATO vahelisi suhteid.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist ja külma sõja lõppu loodi või taasloodi Euroopas ja Kesk-Aasias palju väikeriike. NATO ja Euroopa Liidu laienemine on nendele väikeriikidele taganud õigusliku ja institutsionaalse raamistiku, et teha koostööd võimukate riikidega samal tasemel (Hey 2003: 1). See on tohutu muudatus nii väikeriikidele kui ka oluliselt laienenud institutsioonidele, seega on parim aeg väikeriikide uurimiseks. Väikeriike ähvardavad uued ohud, mis on tekitanud mitmeid pehme julgeoleku probleeme. Sõjaväe varjamata agressioon tundub olevat jäänud minevikku, samas Georgia-Vene sõda juhtis tähelepanu külmutatud konfliktidele.

Nüüd peavad need väikeriigid muretsema nii energia-, finants- ja küberjulgeoleku pärast kui ka oma rahvusliku identiteedi ja muu pärast. See näitab, kuidas situatsioon on muutunud võrreldes 1990ndatega, kui keskmeks oli julgeolek tavapärasel sõjaväelises mõistes. Nendele väikeriikidele on kollektiivne julgeolek, eriti just NATOsse kuulumine, olnud julgeoleku võtmeteguriks. Artiklis püütakse leida vastus küsimusele, kas selline julgeolekustrateegia on arvestades neid uusi pehmeid julgeoleku ohtusid jätkuvalt parim lahendus.

Selle vastuse leidmiseks analüüsitakse Eesti riiki ühe juhtumi uuringuna. See on riigi välispoliitika uurimiseks kõige tõhusam meetod. Kenneth Waltz on öelnud „üks hästi koostatud eksperiment, üks hästi näitlikustatud tõestus, üks põhjalikult uuritud juhtum võivad lisada teooriale palju rohkem usaldusväärsust kui sajad rutakalt uuritud juhtumid” (Waltz 1986: 335). Ühe juhtumi uuringu puhul saame laskuda detailidesse ja vaadelda teooriat ühe konkreetse riigi kontekstis. Selles artiklis vaatleme, kas Eesti julgeolekuvajadustega sobib paremini kollektiivse julgeoleku või koostööjulgeoleku strateegia. Eesti juhtumi uuring on strateegiate võrdluseks ideaalne, arvestades alates 1990ndate algusest toimunud tohutuid muutusi riigi julgeolekuvajadustes.

2. Eesti julgeolekuvajadus aastatel 1991-2011

Taasiseseisvumisel oli Eesti riigi põhiliseks julgeolekuvahiks Eesti riigi ülesehitamine, rahvuse enesekehtestamine ning kindlustamine, et Venemaa ei oleks mitte mingis mõttes ohuks Eesti suveräänsusele. Eesti riigi taasloomine taandus rahvuspoliitikale. „Eesti inimeste, keele, identiteedi ja kultuuri säilimise kindlustamine” oli ka veel 2001. aastal osaks rahvuslikust julgeolekustrateegiast (Männik 2011: 5). Taasiseseisvumise ajal kõneles umbes 30 protsenti rahvastikust vene keelt. Väga suur osa neist ei rääkinud eesti keelt ning tundis seotust pigem Venemaaga, olles sealt Nõukogude ajal immigrerinud. Hoolimata suurest hulgast vene rahvusest elanikest, ei tulnud kakskeelne või kakskeelne Eesti riik kõne allagi. Eestist pidi saama Eesti rahvusriik. Kaks eri ühiskonda ühes riigis oleksid võinud osutada ohtlikuks nii ühiskonnale kui ka julgeolekule (*ibid.*: 679). Selle eesmärgi elluviimiseks jõustas Eesti riik kodakondsust reguleerivad õigusaktid, mille tulemusena ei saanud suurem osa vene rahvusest elanikke kodakondsust (Onken 2007: 33). Seda võib nimetada piiravaks kodakondsusseaduseks (Brubaker 2011: 27).

Sajad tuhanded vene keele kõnelejad jäeti kodakondsuseta. Paljud, eriti Venemaa, on süüdistanud Eestit inimõiguste rikkumises või suure hulga elanike väärkohtlemises. Eestil oli aga seaduslikult õigus keelduda neile kodakondsust andmast, sest nad klassifitseerusid illegaalsete okupatsioonivägede järeltulijate alla (Feldman 2005: 682). See ei olnud küll ideaalne olukord, kuid vähemalt võttis ära võimaluse Eesti venekeelsel elanikkonnal valida venemeelseid poliitilisi parteisid, riigist lahku lüüa, luua Venemaaga muid kahepoolseid suhteid või muuta vene keel teiseks riigikeeleks, mis ei oleks olnud Eesti jaoks meelepärane (*ibid.*). Eesti suutis neid riigi algse struktuuri kujundamisest välja jätta (Brubaker 2011: 27). Venemaa oli nende seaduste suhtes väga kriitiline ja kaalus isegi Eesti laiahaardelise kodakondsusreformi tõttu vägede paigale jätmist (Kauppila 1999: 31).

Samal ajal oli julgeolekuohuks ka Vene vägede jätkuv viibimine Eesti riigi territooriumil. Venemaa ei olnud küll otseselt Nõukogude Liit, kuid oli siiski selle õigusjärglane. Tänu sellele olid liidu kasutuses Vene sõjaväebaasid ja saatkonnad ning see mängis suurt rolli selles, kuidas Eesti suhtus Venemaasse. 1992. aastal viibis

Eestis 40 000 Vene armee sõdurit, nende sõjaväeüksused ja –baasid moodustasid kokku kaks protsenti Eesti territooriumist (Tannberg jt 2002: 317). Kuna Venemaa ei saavutanud loodetud järeleandmisi venekeelsele elanikkonnale ja sõjaväeteenistujatele, oli Venemaa vägede väljatoomise osas kahtlev. Vaatamata sellele, et ÜRO andis 1992. aastal oma resolutsiooni välja, ummikseis jätkus (*ibid.*). Venemaa nõustus väed välja viima alles siis, kui läneriigid hakkasid tugevalt survet avaldama. Rootsi peaminister Carl Bildt seisis oma kampaanias Balti riikide huvide eest ning kindlustas ka Ameerika Ühendriikide presidendi Bill Clintoni toetuse kõnelustes Jeltsiniga (Knudsen ja Jones 2007: 32). Kokkulepe jõustus 1994. aasta juulis ning aasta lõpuks olid Vene väed välja viidud. Paldiski tuumareaktori demonteerimine lõpetati 1995. aasta oktoobris (Tannberg jt 2002). Vene vägede väljaviimine toimus Eestis aasta hiljem kui Leedus (Kauppila 1999: 21).

Eesti riik pidi ilmselt tundma, et neil on ÜRO ja läneriikide toega Vene vägede väljaviimisel väga vedanud. Oli selge, et Eesti ei oleks olnud Venemaa tahtmistega nõus ning ilma läänemaailma toeta ei oleks suudetud sundida Venemaad vägesid välja viima. Kokkuleppele jõuti alles pärast USA sekkumist läbirääkimistesse (Knudsen ja Jones 2007: 32). Ajalugu on näidanud, kui aeglaselt Venemaa on vägede väljaviimisel tegutsenud. Vene väed asuvad siiani nii Moldovas, Georgias kui ka Ukrainas ning lahkumisploaanidest pole märkigi. Lisaks raskustele Vene vägede väljasaatmisel põhjendavad need olukorrad veelgi enam seda, miks 1990ndate alguses oli Vene vägede väljaviimine ikka veel Eesti julgeolekuplaanis.

Teine 1990ndate alguse julgeolekuvajadus oli suunatud Eesti territooriumile ja Venemaaga piirileppe puudumisele. Eesti omariikluse nõue toetus 1920. aasta Tartu rahulepingule. Eesti nõudis loomulikult, et kehtima peaks hakkama sama riigipiir, nagu see oli kokku lepitud Tartu rahulepinguga (Tannberg jt 2002: 319). 1945. aastal oli riigipiiri muudetud nii, et osa Eesti Vabariigi territooriumist oli sellest välja jäetud. Venemaa jaoks oli aga 1920. aasta Tartu rahuleping kehtetu hetkest, kui Eesti ühines Nõukogude Liiduga (Kauppila 1999: 36). Venemaa aktsepteeris seadusliku piirina ainuüksi 1945. aasta riigipiiri. Eesti loobus oma territoriaalsetest nõuetest 1995. aastal (*ibid.*). Eesti ei loobunud aga Tartu rahulepingu staatusest. See on Eesti-Vene suhetes jätkuvalt probleemkohaks. Venemaa ei tunnista Eesti ühinemist Nõukogude Liiduga kui vägivaldset anneksiooni. Selline lahkavamus ajaloolistes küsimustes on viinud Eesti-Vene suhetes usalduse puudumiseni.

Need 1990ndate alguse ja keskaiga julgeolekuväljakutsed tähistasid kõik Eesti vajadust suveräänsuse ja Venemaast eraldumise järele. Vene keelt kõnelev vähemus, Vene vägede väljaviimine ja piirileppe vaidlus heitsid Venemaale hirmuäratavat varju. Oma riiki luues vajas Eesti kaitset teise riigi, Venemaa eest. Kollektiivsest julgeolekust kirjutades kirjeldatakse artiklis täpsemalt, kuidas Eesti nende julgeolekuprobleemidega on tegeleenud. Need varajased julgeolekuväljakutsed on muutunud ning nüüd seisavad Eesti ees juba uued ohud ja probleemid.

Erik Männik lõpetas hiljuti uurimuse Eesti muutuvate julgeolekuküsimuste teemal, analüüsides rahvusliku julgeoleku dokumente aastatest 2001, 2004 ja 2010. Männiku järelduste kohaselt on Eesti jõudnud arusaamani, et riiki tuleb tugevdada ka sisemiselt, mitte ainult väliselt (Männik 2011: 10). Strateegia muudatus tulenes pronksõduri intsidendist, kui 2007. aastal märatsesid vene noored Tallinna tänavatel. Eestis elav venekeelne elanikkond mõistis valitsuse plaani muuta nõukogudeaegse sõjamälestise asukohta kui nõukogudeaegsete haudade rüvetamist. Eestlaste jaoks esindas mälestis aga illegaalset okupatsiooni. Rahutuste käigus arreteeriti 1300 inimest, 100 sai vigastada ning oli ka üks surmajuhtum (Hansen ja

Nissenbaum 2009: 1169). Seda riigisisese opositsiooni jõudemonstratsiooni toetas ka Venemaa, keda ärritas mälestise asukoha muutmine. Venemaal toimusid protestid saatkonna ees, küberrünnakud ja *de facto* majandussanktsioonid (BBC News 2007). Dmitri Trenin kirjeldas seda kõike kui Kremli liulaskmist kohalikul opositsioonil (Trenin 2009: 13).

Pronkssõduri rahutused rõhutasid Eesti julgeolekuga seotud muutusi. See oli väga haruldane sündmus, sest selle käigus tegi Vene Föderatsioon koostööd Eesti ühiskonna rahulolematu osaga. Selline kahe poole koostöö avaldab Eesti julgeolekule tohutut ohtu. Pronkssõduri juhtum oli rahuliku Eesti jaoks väga dramaatiline sündmus, kuid see kõik oleks võinud ka hullemini minna. Ka muud sündmused tõstavad esile, missugust ohtu kujutavad endast Venemaa ja Eesti rahulolematu venekeelse elanikkonna vahelised suhted. Nendeks sündmusteks on näiteks Georgia-Vene sõda 2008. aastal, Norra kodaniku terrorirünnak Oslos 2010. aastal ning tulistamine Eesti Kaitseministeeriumis.

Georgia-Vene konflikt näitas, kuidas riigisisised probleemid võivad kontrolli alt väljuda ja jõuda lausa rahvusvahelise sõjani. Regioonid, mis Venemaa konflikti käigus enda alla võttis, toetasid Venemaad ja olid muutustega rahul. Kui need regioonid oleksid tungivalt Vene võimu vastu olnud, siis vaevalt, et Venemaa oleks hakanud üldse sekkuma. Venemaad ei tohiks võtta kui riiki, kes agaralt sekkub kõikide nõukogudejärgsete riikide siseasjadesse. Näiteks 2010. aastal palus Kõrgõzstan Venemaal sekkuda vägivaldsesse rahvustülisse, kuid sai viisaka eitava vastuse (Sestanovich 2010).

Georgia sõja puhul kasutas Venemaa ühe taktikana n-ö passide jagamise poliitikat. Umbes 90 protsendil Lõuna-Osseetia ja Abhaasia elanikest oli Vene kodakondsus. Vene-Georgia konfliktile tagasi vaadates ei liialdanud Venemaa välisminister 2006. aastal öeldes „me kaitseme oma kodanikke kõigi meie valduses olevate vahenditega. Ma ei soovitaks mitte kellelgi ähvardada meie kodanike elu ja väärikust” (Popescu 2006: 5). Selgub, et see oli üks peamisi põhjusi, miks Venemaa oli huvitatud Georgia siseasjadesse sekkumisest. Arvestades suurt hulka Eestis elavaid venelasi ja Vene kodanikke, peaks see juhtum vägagi Eesti tähelepanu juhtima Venemaa ja Eestis elava venekeelse elanikkonna vahelistele suhetele.

Teised kaks julgeolekuprobleeme rõhutavat juhtumit, mis võivad tekkida rahulolematust ühiskonnast, on Norras toimunud tulistamised ja tulistamine Eesti Kaitseministeeriumis. Norra kodanik jättis Norra valitsushoone ette autopommi ja suundus edasi jõhkrale tulistamisretkele valitsuse toetatud üritusele, võttes 77 inimelu. Pärast rünnakut ütles tulistaja politseile, et tema eesmärk oli „tekitada tööpartele võimalikult suurt kahju, et piirata uusi värbamisi tulevikus.” (The Telegraph 2011)

Kõigest kuu aega pärast Norra terroriakti toimus ka Eestis tulistamine. Kuigi keegi peale tulistaja surma ei saanud, oli see siiski kohutav, et riigi kodanik ründas oma riigi valitsusasutust. Mõõda ei saa vaadata ka tulistaja ministeeriumi valikust, milleks oli kaitseministeerium. Psühholoog Tõnis Ots kirjeldas tulistajat, Karen Drambjani, kui elus pettunud, üksikut ja ühiskonna suhtes kibestunud inimest (Niitra 2011). Norra terroriakt ja kaitseministeeriumi tulistamine näitavad, kui suureks julgeolekuohuks võib rahulolematu kodanik olla. Kui neid kahte terroristi on kirjeldatud n-ö üksikute huntidena, siis on võimalik ka, et rahulolematu osa ühiskonnast loob mitmeid selliseid terroriste. Pärast Karen Drambjani tulistamise kommenteerimist väitis Tõnu Ots, et Eestis on palju selliseid inimesi, kes on valmis plahvatama (*ibid.*). Ajakirjanik Nils Niitra väitis, et kuigi Euroopas kardetakse Islami terroriste, siis tundub, et kohalikud terroristid on uueks tõsiseks ohuks (Niitra 2011).

Kui Venemaa tegi pronkssõduri intsidendi ajal koostööd Eestis elava vene rahvusega, siis ei oleks võimatu ka Venemaa koostöö kohaliku terroristi või isegi terrorirühmitusega. On mitmeid võimalusi, kuidas Venemaa saaks mõjutada Eesti rahulolematut venekeelset elanikkonda – alates varjupaiga pakkumisest kuni Eesti valitsust õõnestava tegevuse julgustamiseni. Siinkohal ei hakata täpsemalt kirjeldama küber- ja energiajulgeolekut, kuid ka need tulenevad Venemaa suunast ja esinda vad uusi julgeolekuohtusid.

Eesti on mõistnud muutunud julgeolekusituatsiooni ja pöörab sellele tähelepanu ka 2010. aasta riikliku julgeoleku dokumendis „Eesti julgeolekupoliitika alused“. 2010. aasta riiklikus julgeolekustrateegias „on rõhk riigi sisemise tugevuse kindlustamisel” (Männik 2011: 1). Kusjuures, 2010. aasta julgeolekudokumendi neljast kategooriast keskenduvad kaks sisejulgeolekule: turvalisuspoliitika ning ühiskonna toimepidavus ja sidusus (*ibid.*: 6). Järgmised kaks peatükki tutvustavad Eestis praegu kasutusel olevat kollektiivset julgeolekustrateegiat ja ühtlasi võimalikku koostööjulgeoleku strateegiat. Neid mõlemaid kõrvutatakse Eesti praeguste ohtudega, et jõuda järelduseni, kumb nendest lähenemistest sobiks Eestile paremini.

3. Eesti kollektiivse julgeoleku strateegia

Läänega taasühinemine tähendas Eestile nii kaitset kõikide Venemaalt tulevate ohtude eest kui ka võimalust ehitada üles Eesti riik ja seda ning oma rahvust kaitsta. Kui lääs avaldas Venemaale survet, et too oma väed Balti riikidest välja tooks, tugevnes see arusaam veelgi (Kauppila 1999: 23). 1990ndate alguses ja keskpäigas leidis Venemaal aset mitu sündmust, mis veensid Eestit kollektiivse julgeoleku strateegia vajalikkuses. Üks põhjustest oli Venemaa ebastabiilsus, mida tõstis teravalt esile parlamendihoone pommitamine 1993. aastal (Knudson and Jones 2007: 32). Teine oli sõda Tšetšeenias, mis toimus aastatel 1994-1996. Nende 1990ndate alguses ja keskpäigas toimunud sündmuste valguses otsustas Eesti, et parim julgeolekugarantii on kollektiivne julgeolek, mille tagab koostöö NATO ja USAga. Eesti viis läbi vajalikud uuendused ning 2004. aastal sai NATOga liitumine võimalikuks.

Nagu ülal tähendatud, oli kollektiivne julgeolek Eesti jaoks 1990ndatel ja 2000ndate alguses mõistlik valik: väikeriigina ei olnud Eestil julgeoleku tagamiseks piisavalt vahendeid. NATO liikmesriikidega jõudude ühendamine annab Eestile julgeolekugarantii, mis muidu oleks jäänud kättesaamatuks. Vastutasuks osaleb Eesti aktiivselt NATO missioonidel, panustades nii teiste julgeoleku tagamise. Loomulikult tuli Eestil selleks läbi viia kaitsealaseid reforme ja suurendada kaitsekulutusi. Reformid panid aluse tihedamale kaitsekoostööle Läti ja Leeduga. Loodi ühine jalaväepataljon BALTBAT, õhuseiresüsteem BALTNET, miinitõrjelaevastik BALTRON ja Balti Staabikolledž BALTDEFCOL (*ibid.*: 34).

Eesti on NATO missioonidel aktiivselt osalenud ning hiljuti asutati Eestisse ka küberjulgeoleku kompetentsikeskus. Esmapilgul võib tunduda, et Eestis toimib kollektiivne julgeolek hästi: osaleti nii NATO missioonidel kui ka Iraagi sõjas, mille tulemusel saavutati USA ja NATO toetus. See viiski NATO Küberkaitse Kompetentsikeskuse asutamiseni, mis aitab Eestil ühele oma suuremale julgeolekuohule vastu seista. Lühidalt öeldes võimaldab NATO kaitset Venemaalt tulevate julgeolekuohtude vastu (Walt 2009: 112). Kuid isegi küberjulgeolekukeskus ei lahenda Eesti praeguseid julgeolekuprobleeme, parimal juhul aitab see probleemi sümptomeid leevendada, kuid seda kõrge hinnaga.

Riiki, mille julgeolekustrateegia toetub kollektiivsele julgeolekule, ohustab peamiselt kaks probleemi: hülgamine ja kinnijäämine (Walt 2009: 90). Hülgamise all mõeldakse olukorda, kui liikmesriik jäetakse kriisi- või sõjasituatsioonis üksi (*ibid.*). Tänases unipolaarses maailmas pole julgeolekugarantii enam nii usaldusväärne, kuna üliriigil ei ole suurt vajadust liitlaste järele (*ibid.*: 97). USA välispoliitikas on see viinud nn. soovijate koalitsioonide tekkimiseni, kus „missioon määrab koalitsiooni” (*ibid.*: 95). Näite hülgamisest tõi selgelt välja Georgia-Vene sõda 2008. aastal.

Enne konflikti olid Georgia ja USA suhted kõigi aegade soojemad. USA abistas ja koolitas Georgia armeed ning Georgia toetas vastutasuks USA sõjalisi operatsioone Iraagis ja Afganistanis (Moor 2005). Tüli, mis oli puhkenud separatistliku piirkonna Lõuna-Osseetia ja Georgia vahel, arenes kiiresti Georgia-Vene sõjaks. Georgia aga ei saanud konflikti algfaasis kõiki oma vägesid kasutada, kuna umbes 2000 Georgia sõjaväelast oli Iraagis USAd toetamas (Hoffman 2008). Arvatakse, et Venemaal oli sõjapidamiseks mitu põhjust: üks neist oli ennetada Georgia ühinemist NATOga ja teine, et „tugevdada kujutlust vaenlasest” (Allison 2008: 1169-1170). Hoolimata abist, mida Georgia USAle terrorivastases sõjas pakkus, ega võimalusest, et Venemaa algatas sõja vastuseks USA nõukogudejärgse ruumi poliitikale, ei toetanud USA kriisisituatsioonis olevat Georgiat piisavalt.

Enne sõda hoiatas riigisekretär Condoleezza Rice Georgia presidenti Saakašvilit, et USA ei asu Georgiat sõja puhkemise korral kaitsma, kuid möönis samas, et USA avaldab Georgia territoriaalsele terviklikkusele toetust nii suuliste avalduste kui ka diplomaatia abil (Rice 2011: 686). Isegi seda hoiatust arvesse võttes oli USA toetuse puudumine selles konfliktis üllatav. Ronald Asmus võttis selle kõige paremini kokku järgnevalt: „Ameerika Ühendriikidega tihedates suhetes olevasse NATO kandidaatriiki tungiti sisse, kuid ei Washington ega Atlandi Liit pakkunud abi” (Asmus 2010: 5). Riigisekretär Rice kommenteeris: „Me ei pea õigeks konflikti muutumist USA-Venemaa vaheliseks ega Euroopa Liidu ja Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) aktiivset diplomaatiasse sekkumist” (Rice 2011: 687). Arutlused selle üle, mil määral peaks USA sekkuma, lõppesid siis, kui rahvusliku julgeoleku nõunik Steve Hadley küsis: „Kas oleme valmis Georgia pärast Venemaaga sõtta minema?” (*ibid.*, 689). Vastus oli „ei”. Selle asemel saatis USA sõjalaevadega humanitaarabi (*ibid.*). Georgia jäeti Venemaa meelevalda, kuni Prantsusmaa sõjategevuse lõpetamiseks Venemaaga kokkulepet sõlmima asus.

Eesti ja Georgia ilmne erinevus seisneb selles, et Eesti on NATO liige, kelle ees on USAl juriidilised kohustused. Kandidaatliikmel seevastu olid vaid lubadused julgeolekugarantiist mingil hetkel tulevikus ja seegi sõltus NATO liikmeks saamisest. Vaatamata sellele erinevusele on hülgamisrisk ka Eestis olemas. President Bush kõneles 2005. aasta Läti visiidil Balti riikide NATOga ühinemisest. NATO liikmelisus pidi tähendama, et „keegi ei saa neid enam karistamatult ähvardada” (*ibid.*: 363). Samas lisas president, et „nad peavad õppima oma naabriga koos elama ning etniliste venelaste suur hulk peaks leidma koha uues mitmerahvuselises demokraatias” (*ibid.*). Sellega rõhutatakse, et USAl on seoses julgeolekugarantiiga, mis Eestile NATO liikmeks saamisega anti, teatud ootused ja lootused. President Obama Venemaa *reset*-poliitika juhib samuti tähelepanu tõsiasjale, kui tähtis on USA jaoks hoida Vene-USA suhteid positiivsetena. Eesti peaks endalt pärima, kas USA tagab julgeolekugarantii kõigil juhtudel või võib tekkida olukord, mil USA küsib: „Kas oleme valmis Eesti pärast Venemaaga sõtta minema?”. USA võib kergesti vastata ka, et „Eesti peab õppima naabriga koos elama ja kaasama oma etnilised venelased mitmerahvuselisse demokraatiasse” (*ibid.*).

Hirm hülgamise ees ongi riikidele taganttõukavaks jõuks, mis sunnib neid unipolaarselt jõult julgeolekugarantii saamiseks tegema kõikvõimaliku (Walt 2009: 97). Nii on lugu ka Eestiga. Eesti on USAle poliitilise toetuse demonstreerimise viinud kõrgeimale tasemele (Kasekamp ja Veebel 2007: 16). Lisaks reformidele ja kulutuste suurendamisele, mis olid NATO liikmelisuse nõuete rahuldamiseks vajalikud, on Eesti väga aktiivselt osalenud Iraani ja Afganistani sõdades. Kuna Eesti toetas USAd tema sõdades, saavad nad vajaduse korral loota tulevikus ka USA sõjaväelisele abile (Kaldas 2006: 112). Eestil on Afganistanis umbes 80 sõdurit, kes on aidanud Balti riikidel panustada järgmistes valdkondades: demineerimine, vaatlus, ülesehitamine, eriarstid ja logistiline tugi (*ibid.*: 24). Iraagi operatsioonil said surma kaks eesti sõdurit ja haavata 18, Afganistani sõjas hukkus üheksa eesti sõdurit ja umbes 60 sai vigastusi (Postimees 2011). Võttes arvesse lähetatud vägede väikest arvu, on kaotusi palju.

Iraagi ja Afganistani sõjad on selgelt Eesti julgeolekuhuvidest kaugel. Eestis puudub toetus Al Qaidale ja Eestis pole avastatud ka terroristlikke rühmitusi (Ora 2007: 79). Eesti võttis missioonidest osa näitamaks, et julgeolekusse ka panustatakse, mitte vaid ei tarbita seda (Kasekamp ja Veebel 2007: 16). Samas varjab end siin kollektiivse julgeoleku teine risk – kinnijäämine ehk „liidu liikmelisusest tulenevalt tarbetutes sõdades osalemise kohustus” (Walt 2009: 90). Iraagi ja Afganistani sõjad on ehedad näited kinnijäämisest. Nende sõdade tõttu on Eesti kandnud palju inimkaotusi ja pidanud tegema märkimisväärsed kulutusi. Eesti üldine julgeolek on seetõttu aga mitmeti vähenenud.

Ühest küljest on sõjad Eesti üldisele julgeolekule jälje jätanud terrorismiriski suurendamisega. Al Qaida on ähvardanud kõiki Iraagi sõja USA liitlasi (Ora 2007: 79). Eesti ei ole arvatavasti küll kõrge riskifaktoriga sihtmärk, kuid on kindlasti rohkem ohustatud kui enne Iraagi sõda (*ibid.*: 78). Nüüd, kui Eesti on Schengeni tsooni liige, on terrorirünnakut Eestis sama lihtne toime panna kui ükskõik millises Schengeni liikmesriigis. Teisalt tekitab tarbetutesse sõdadesse panustamine NATO liikmete seas sõjaväsimust ning see vähendab samuti Eesti julgeolekut. Nii Iraagi kui ka Afganistani sõda on USAle ja teistele NATO liikmesriikidele olnud väga kulukad, mis vähendab nende tahet ja võimalusi uute sõdade alustamiseks tulevikus. Iraagi ja Afganistani sõdade tõttu tekkinud sõjaväsimus mängiks rolli ka siis, kui Eestil oleks lähitulevikus NATO abi vaja. NATO võib küsida: „Kas oleme valmis Eesti pärast Venemaaga sõtta minema?”.

Ülaltoodu on näidanud, et kollektiivkaitsega kaasnevad suured riskid – täpsemalt hülgame ja kinnijäämine –, ning et kulutused kollektiivkaitsel on väga suured. Kui kollektiivselt suudetaks Eestit julgeolekuohtude eest ka tõeliselt kaitsta, oleks riskide võtmine ja kulutuste tegemine loomulikult õigustatud. Nagu varem märgitud, on Eesti julgeolekuohud võrreldes 1990ndate algusega väga palju muutunud. 1990ndate välisohud on muutunud siseohuks ehk selleks osaks ühiskonnast, kes ei ole rahul. Kollektiivse kaitse võtmetegur on „lubadus välisloimele ühiselt vastu seista” (Walt 2009: 86). NATO ei saa siseprobleemi korral Eestit aidata. Georgia-Vene sõda tõi aga Venemaa kohta välja nii mõnegi huvitava tahu.

Sõja kaheksandal päeval ei allutanud Venemaa pealinna Tbilisit ega algatanud režiimivahetust jõuga. Venemaa allutas oma kontrollile vaid Georgiast lahkulõõnud piirkonnad, mis soovisid kuuluda Venemaa koosseisu; nende territooriumide üle ei olnud Georgial enne sõja algust kontrolli. Eesti julgeolekule olid sellistel sündmustel märkimisväärsed tagajärjed. Lisaks Iraagi ja Afgaani konfliktidele näitab see sõda, et riigi okupeerimine on kulukas ega ole okupeerija

jaoks peaaegu kunagi kasumlik. Venemaale ei oleks kasulik püüda Eestit okupeerida. Eesti taasokupeerimine ei ole mitte ainult ebatõenäoline – see on kujuteldamatu. Kõige hullema stsenaariumi kohaselt lõpeks asi umbes sellise sõjaga, nagu oli Georgias. Venemaa alustaks sõjakäiku vaid siis, kui osa Eestist, võimalik, et Ida-Virumaa, oleks rahulolematu ja sooviks kuuluda Vene võimkonda või olla iseseisev. Tekitab kahtlust, kas sellises komplitseeritud olukorras sekkuks NATO n-ö kodusesse konflikti. Venemaa väidaks sellises olukorras tõenäoliselt, et kaitseb oma kodanikke Eesti agressiooni eest, tehes nii NATOle konfliktist eemalejäämise veelgi kergemaks. Lootmise asemel, et NATO kõige hullema stsenaariumi puhul Eestit ei hülga, peaks Eesti kindlustama rahulolu suurele vene keelt kõnelevale osale ühiskonnast ning tagama nii nende lojaalsuse Eesti riigile. Seda väärtustel põhineva ühiskonna loomise strateegiat on Eesti valitsus juba tunnustanud – see on selgelt kirjas 2010. aasta julgeolekudokumendis. Selge ei ole aga see, et ei NATO ega kollektiivne julgeolek saa Eestit selle strateegia elluviimisel aidata.

NATO ja kollektiivne julgeolek ei saa Eestit kaitsta ka teiste Venemaalt tulenevate julgeolekuohtude eest, näiteks energiajulgeolekuohtude eest. Eesti jaoks on Vene tankidest palju suurem mure see, et Vene gaas oleks jätkuvalt stabiilse hinnaga kättesaadav. NATO on selleski küsimuses võimetu aitama. Seevastu EL on julgeoleku tagamisel olnud palju suuremaks abiks: ta on rahastanud projekte, mis ühendavad Eesti energiavõrgustiku Soome omaga (Maigre 2010: 7).

See peatükk osutas, et kollektiivse julgeoleku riskid on Eesti jaoks kõrged ja tehtavad kulutused suured. Eesti on juba maksnud lõivu Iraagi ja Afganistani sõdadesse kinnijäämise eest, hülgamise oht on aga siiski kõrge. Kui kollektiivne julgeolek suudaks Eestit julgeolekuohtude eest kaitsta, ei peaks selle tõhususes kahtlema, kuid nagu esimese peatüki analüüs näitas, on ohud pigem suurenenud. Kollektiivne julgeolek ei suuda Eestit kaitsta ohtude eest, millega Eesti hetkel silmitsi seisab. Need ohud tulevad seestpoolt, kollektiivne julgeolek kaitseb efektiivselt vaid välistoimijate vastu. Kollektiivne julgeolek ei ole piisav ka välistoimijate vastu pehmete julgeolekuohtude, nagu energiajulgeolek, korral. Kokkuvõttes võib öelda, et kollektiivne julgeolek ei suuda Eestit julgeolekuohtude eest kaitsta, kuigi kulutused sellele on suured. Järgmine peatükk läheneb julgeolekule teise nurga alt: analüüsitakse, kas koostööjulgeolek oleks võimeline nende uutele julgeolekuohtudele paremat kaitset pakkuma.

4. Koostööjulgeolek ja Eesti

Koostööjulgeolek on julgeolekustrateegia, mille puhul riigid kasutavad konfliktide lahendamiseks ja ärahoidmiseks usaldust suurendavaid meetmeid (Knudson 2007: 5). See tähendab sageli niisuguste meetmete rakendamist, mis võimaldavad vastasel nende algatajat potentsiaalselt ära kasutada (*ibid.*). See näitab, kui palju riik oma vastast usaldab. Samuti tähendab see kättemaksu vältimist konfliktide korral. See on lühikese kuni keskpika perioodi julgeolekustrateegia, mis võib viia tõelise usalduseni ja julgeolekukogukonna tekkimiseni tulevikus (*ibid.*).

Et Eestile on seni taganud julgeoleku NATO liikmelisus, ei ole tal olnud vajadust Venemaaga aktiivselt usalduslikke suhteid luua. Enne Balti riikide NATO ja ELiga liitumist 2004. aastal küsisid endalt paljud, kas neist saavad „normaalsed naabrid või tülinorijad” (Kononenko 2006: 69). Ühelt poolt väideti, et Balti riikide liikmelisus institutsionaliseerib nende suhted Venemaaga ning lahendab niisugused tähtsad küsimused nagu tollitariifid ja majanduspoliitika. Teiselt poolt arvati, et Balti riigid hakkavad otsima oma probleemidele laiemat kõlapinda. 2006. aastal võttis

Kononenko kokku, et Balti riigid ei olnud ei normaalsed naabrid ega ka tülitekitajad. Aja jooksul on selgeks saanud, et NATO on andnud Eestile eksliku turvatunde, mis on võimaldanud Eestil rakendada Moskvat provotseerivaid strateegiaid.

Viimasel ajal on olnud mitmeid Eesti-Vene suhetes probleeme tekitanud sündmusi. Kõik need lahkkelid on tulenenud vaidlustest ajaloo üle ja ükski neist ei ole tegelikult mõjutanud mingilgi viisil tegelikku julgeolekusituatsiooni Eestis. Vaatamata sellele on Eesti võtnud igas küsimuses agressiivse hoiaku. Esimene intsident toimus seoses teise maailmasõja 50. aastapäeva tähistamisega 9. mail 2005. aastal. President Rüütel sellel sündmusel ei osalenud rõhutamaks, et teise maailmasõja lõpp tõi endaga kaasa Nõukogude agressiooni ning seda ei tohiks tähistada (*ibid.*: 72). See konflikt puudutas 50 aasta eest toimunud sündmusi, millel ei ole tänapäeva Eestis enam praktilist tähendust, kuid Eesti otsustas endale siiski kindlaks jääda. Hiljem lisas Eesti Venemaaga kokkulepitud piirilepingule selle riigikogus ratifitseerimise ajal viite 1920. aasta Tartu rahulepingu legitiimsusele, mistõttu Venemaa võttis lepingult oma allkirja tagasi (*ibid.*: 79). Tänapäevani ei ole piirilepingut allkirjastatud. Viitel Tartu rahulepingule ei olnud Eesti julgeoleku seisukohast tegelikult mõtet, aga Eesti otsustas oma seisukohale kindlaks jääda. Eespool mainitud pronkssõduri intsident näitab samuti, kuidas Eesti on enda makspanemisel kõik mängu pannud ja seda vaatamata Venemaa negatiivsele reaktsioonile. Ükski neist vahejuhtumitest ei mõjutanud tegelikult Eesti julgeolekut ega tema kodanike heaolu. Milleni aga need sündmused viisid, oli suhete halvenemine Venemaaga ja ühiskonna destabiliseerumine, sest need sundisid Eestis elavaid venekeelseid inimesi valima kas Eesti või Venemaa poolt. Oleks muidugi vastutustundetu eeldada, et Eesti vene keelt kõnelev elanikkond on ühtne tervik, sest nende ühiskonda integreerumise aste on väga erinev. Sellele vaatamata on enamikul venekeelsetel inimestel oma kindel kultuuriline identiteet ning nagu näitas pronkssõduri intsident, asusid paljud neist Venemaa poolele ja toetavad Venemaa ajalooversiooni.

Kui Eesti oleks lähtunud koostööjulgeoleku strateegiast, oleks ta olnud ettevaatlikum, et mitte Venemaad ärritada asjades, millel ei ole riigi julgeolekule ega kodanike heaolule reaalselt tähendust. Eesti kättemaksu- ja ärritamisstrateegia on tegelikult vähendanud julgeolekut ning destabiliseerinud ühiskonda. See annab Venemaale võimaluse olla julgeolekuoht niisugusel viisil, mis muidu oleks välistatud. Eesti suurim julgeolekurisk on Venemaa, keda toetab rahulolematu vene keelt kõnelev elanikkond Eestis. Koostööl põhinev lähenemine julgeolekule viiks Eesti ja Venemaa suhete normaliseerumiseni, mis omakorda aitaks palju kaasa Venemaalt tuleva ohu neutraliseerimisele.

Suhete parandamine Venemaaga aitab ühiskonda kahel viisil. Esiteks ei pea siis elanikkond valima Venemaa ja Eesti vahel. Halbade suhete korral tuleb mängu 'võõra' mõjur ning paljud asuvad Venemaa poolele. Arvestades venelaste seotust oma isamaaga, on see loomulik. Paljud venelased on kas Venemaal elanud või elavad seal nende vanemad või vanavanemad; selle teadmise ja kultuuriga on praegune põlvkond üles kasvanud. Rahvuslik identiteet ja kultuur ei lakka niisama lihtsalt olemast ning neid ei saa asendada Eesti kodakondsuse või eesti keelel põhineva kodanikukultuuriga. See võib juhtuda aja jooksul, kuid selleks kulub mitu põlvkonda. Kui Eesti ja Venemaa suhted oleksid paremad, ei peaks Eestis elavad vene keelt kõnelevad inimesed valima Venemaa ja Eesti vahel. See võimaldaks neil integreeritud ühiskonnas paremini toimida. Ühised väärtused ja kodanikuidentiteet küpseksid kiiremini, kui kultuurilised identiteedid eksisteeriksid koos sallivuse, mitte vaenulikkuse õhkkonnas.

Teiseks vähendab selline lähenemine Venemaa motivatsiooni Eesti ühiskonda destabiliseerida. Venemaa võiks ette võtta ambitsioonikaid samme, nagu passide jagamine, inimeste manipuleerimine meedia kaudu või püüded mõjutada Eesti poliitilisi erakondi ja valitsust. Nagu näitasid selgelt Georgia sõda ja pronkssõduri intsident, sõltub Venemaalt tulenev oht Eesti venekeelsetest inimestest. Kui viimased on oma positsiooniga ühiskonnas rahul, ei ole Venemaal enam ei hooba ega ka motivatsiooni Eestit ähvardada. Eesti venekeelse elanikkonna staatus on Vene-Eesti suhetes alati olnud üks peamisi ärritajaid. Venemaa on teinud etteheiteid, et vene keelt kõnelevate inimeste õigusi kuritarvitatakse ning neid koheldakse kui teisejärgulisi kodanikke. Ideaalis eelistaks Venemaa, et neil oleksid võrdsed õigused, st täielik kodakondsus ja et vene keel oleks ametlik riigikeel. Niisugust muutust Eestis ilmselt ei tule, kuid see toob esile ühe neist põhjustest, miks Venemaal on Eestis suhtes vaenulikud tunded. Suur osa Eesti venekeelsest elanikkonnast on Eesti keele- ja kodakondsusseaduste suhtes samasugusel arvamusel nagu Venemaa. Kui see olukord mõnevõrra muutuks, tunneksid Eestis elavad venelased end rohkem aktsepteerituna ning Venemaal ei oleks põhjust vaadata Eestile kui vaenlasele. Nüüd kus Eesti riik on võrreldes 1990ndate algusega täielikult välja kujunenud, ei ohustaks mõõdukad muudatused kodakondsus- või keelseaduses Eestit kui rahvusriiki.

Koostööjulgeoleku strateegia kohaselt tähendaks see lõpuks Eesti väljaastumist NATOst, mis jätaaks Eesti ilma NATO julgeolekugarantiist. Nagu eelmises peatükis mainitud, ei ole see garantii vajalik, vaid see on andnud Eestile üksnes näilise turvatunde ning tegelikkuses Eesti julgeolekut vähendanud. Ka Soome on Venemaaga piirnev väikeriik, kuid ta lähtub koostööjulgeoleku põhimõttest ja tal ei ole Venemaaga probleeme olnud. Soome on oma taristu poolest ja ratsionaalselt väljavaatelt Eestiga väga sarnases olukorras, kuid sellele vaatamata tundub ta olevat üks turvalisemaid riike Euroopas. Realistlikult võttes tähendaks koostööl põhinev julgeolek taktika muutmist ning koos USAGA Venemaa tasakaalustamise asemel temaga – nii nagu Soome – neutraalsemalt positsioonilt liitu astumist. Niisiis soovitame me koostööjulgeolekut. Konstruktivist Alexander Wendti jaoks „on anarhia see, millena riigid seda kujutavad” (Wendt 1992). Venemaa on Eesti jaoks julgeolekurisk, sest Eesti ja Venemaa on ise niisuguse suhte valinud. Julgeolekule koostöö kaudu lähenemine pööraks selle protsessi ümber, et rajada normaalsed suhted, mis viiksid usalduse ja koostööni. Ükskõik kuidas me ka maailma ei mõistaks, tooks koostööjulgeolek kaasa paremad suhted Venemaaga.

Veel üks pluss selle lähenemise juures oleks see, et Eesti ei peaks sõdima tarbetutes sõdades. See on kinnijäämiserisk, millest kirjutas Stephen Walt. Väheneva rahvastiku ja piiratud ressurssidega väikeriigile avaldavad kõrged kaitsekulutused ja inimkaotused tuntuva mõju. Sõdade ja suurte sõjaliste kulutuste vältimine vabastaks rohkem ressursse teiste, kasulikemate projektide ja programmide jaoks. Kokkuhoidu nõudval ajal on piisavalt niisuguseid projekte ja programme, mis võiksid ühiskonnale kasu tuua kaitsekulutustelt säästmise arvelt.

Teine kollektiivse julgeoleku risk – hülgamine – tundub automaatselt kaasnevat ka koostööjulgeolekuga, sest puudub õiguslik garantii, et keegi appi tuleks. Koostööl põhineva julgeoleku mõte ei ole niivõrd valmistuda halvimaks, kuivõrd tagada, et halvim ei juhtuks. Lisaks ei tähenda julgeolekugarantii puudumine, et Eesti kriisi ajal hüljatakse. Pronkssõduri intsidendi ajal võttis Soome otsustavalt Eestit toetava hoiaku vaatamata tema pikale neutraalsuse traditsioonile (Haukkala 2009: 170). Kuigi koostööjulgeoleku strateegiat järgides ei saaks Eesti enam tõenäoliselt toetust USA tuumarelvade näol, võib küsida, kas tal kunagi üldse see toetus on olnud

ja kas niisugune tugi oleks tänapäeva maailmas kasulik. Eesti võiks aga jätkuvalt toetuda naabrite nagu Soome ja ELi poliitilisele ja majanduslikule abile.

Eesti liikmelisust Euroopa Liidus võib näha samuti julgeolekugarantiina. EL on organisatsioon, mis saab koostööd hõlbustada ning aidata Eestil praegusi ohte vähendada. Esiteks annab ta Eestile raamistiku Venemaa kaasamiseks. See võimaldab konfliktide lahendamisel rakendada korralikku institutsioonilist raamistikku, mis võib viia parema mõistmise ja koostööni. Tavaliselt oleks väikeriik lihtsalt suurema riigi meelevaldas, kuid arvestades ELi vastastikust majanduslikku sõltuvust, peab Venemaa paljude probleemide puhul arvestama kogu Euroopa Liiduga, mitte üksnes Eestiga. Seetõttu saab EL hoolitseda Eesti pehme julgeoleku eest. Märkimist vajab ka energiajulgeoleku näide. Paljudele meeldib välja tuua ühise energiapoliitika puudumist või Nord Streami gaasitoru rajamist kui näiteid sellest, mida EL ei suuda. Üks, millest tihti mööda vaadatakse, on Balti riikide energiaturgude sidumise kava. See strateegia koosneb mitmest infrastruktuuriprojektist, mis hõlmavad Estlinki kaableid ning Leedut ja Rootsit ühendavat elektri kaablit (Maigre 2010: 7). Estlinki kaablid ühendavad Eesti ja Soome energiavõrke ning loovad alalisvooluühenduse kahe riigi vahel. Kõige tähtsam on see, et ELi abil saab Eesti oma ühiskonda liita. ELi väärtuste ja identiteediga oskavad end samastada nii eesti kui vene keelt kõnelevad inimesed Eestis. See identiteet ei vastandu nende rahvuslikule identiteedile, vaid pigem täiendab seda.

See peatükk on näidanud, et koostööjulgeolek tähendaks suhete parandamist Venemaaga, mis omakorda suurendaks sotsiaalset sidusust ja muudaks Eesti turvalisemaks. Ehkki võib olla hirmuäratav loobuda NATO julgeolekugarantiist ja kollektiivsest julgeolekust, on need riskid siiski minimaalsed, arvestades Eesti julgeolekuvajadusi ja -ressursside kättesaadavust. Euroopa Liit saab edaspidigi mängida Eesti julgeolekus olulist rolli.

5. Kokkuvõte

Artiklis on käsitletud Eesti julgeolekuprobleemide muutumist ja analüüsitud kaht strateegiat nendega toimetulemiseks. Kuigi kollektiivne julgeolek oli 1990ndatel loogiline valik, ei suuda see enam adekvaatselt lahendada peamisi probleeme, mis tulenevad lõhenenud ühiskonnast. Kollektiivne julgeolek ja USA toetus ravivad parimal juhul probleemi sümptomeid, mitte aga probleemi ennast. Kollektiivne julgeolek on andnud Eestile eksliku turvatunde, mistõttu Eestil puudub motivatsioon suhete parandamiseks Venemaaga. Viimane oleks aga koostööjulgeoleku strateegia võti. See strateegia keskenduks koostööle ja usalduse loomisele. Selle keskmes oleks pigem Euroopa Liit kui NATO. Koostööjulgeoleku strateegia vältiks tulevikus kinnijäämise situatsioone, pöörates samal ajal tähelepanu Eesti tõelistele julgeolekuprobleemidele.

Tegelikkuses tähendab see Eesti jaoks suurt muutust. NATO asemel peaks Eesti riikliku kaitsepoliitika keskmesse asetuma Euroopa Liit. Eesti ei peaks üle oma võimete elama lootuses, et siis teda tulevikus ei hüljata. Küberkaitsekeskuse loomisega on Eesti NATOlt juba saanud kogu mõeldava toetuse ja ta ei peaks arvama, et muutunud julgeolekustrateegia tõttu jääb ta millestki ilma. Uus strateegia tähendab, et seatakse piirangud, kus ja kuidas Eesti sõdurid tohivad võidelda, et vältida kaotusi. See tähendab, et kaitsele kulutatakse vähem kui 2% SKPst, mis võimaldaks toetada rohkem ühiskonda, nt suuremate pensionide või õpetajate palga tõstmise kaudu. See tähendab, et ei ühineta USAGA sõjas, mida ei toeta NATO ega

ÜRO. Järsk taandumine NATOst võiks põhjustada liitlaste seas negatiivseid reaktsioone ja võiks olla ohtlik, sest Venemaaga ei ole veel usalduslikke suhteid sisse seatud. Eesti peaks kohe alustama koostöösidemetega ja usalduse loomist Venemaaga ning planeerima võimalikku NATOst väljaastumist tulevikus. Lisaks strateegia muutmisele NATO suhtes tuleks kasutada ka teisi vahendeid. Konkreetselt tähendaks see Eesti julgeoleku keskendumist Euroopa Liidule ning usalduse loomist ja koostöö tegemist Venemaaga. Paremad suhted Venemaaga toovad kaasa sidusama ühiskonna ning sidusam ühiskond aitab kaasa suhete paranemisele Venemaaga. Erimeelsuste korral ei tohiks Eesti keskenduda kättemaksule. Eesti julgeolekustrateegia võiks hõlmata ka meetmeid üksmeelsema ühiskonna edendamiseks, mis samuti parandaks Vene-Eesti suhteid. See võiks tähendada paindlikumaid haridusseadusi, mis praegu piiravad vene keelt õppekeelena. Veel üks valdkond võiks olla kodakondsust puudutavate õigusaktide muutmine, nii et nad ei põhineks keelel. See oleks väga väike muudatus, millel oleks suur sümboolne väärtus suurele osale venekeelsest elanikkonnast ning ka Venemaale. Kuigi Eestis elab umbes 100 000 kodakondsuseta isikut, ei valiks neist paljud Eesti kodakondsust, isegi kui neil selleks võimalus oleks. Neist, kes seda teeksid, ei hooliks paljud valimistest. Kodakondsuse andmine nõukogude ajal Eestis sündinud alalistele elanikele ei muudaks eesti keelt kui riigikeelt. Siin ei ole välja pakutud kõikehõlmavaid poliitilisi lahendusi, vaid lihtsalt mõtteid, millega võiks dialoogi alustada. Kindlasti on veel teisigi ideid, mis viiksid suurema sotsiaalse sidususe ja paremate suheteni Venemaaga, ilma et need muudaksid Eestit kui rahvusriiki või eesti keelt kui riigikeelt. Need muudatused aitaksid palju kaasa usalduse loomisele Venemaaga ja sellele, et Eesti venekeelne elanikkond tunneks end osana Eestist. Nagu artikkel on näidanud, on just nende asjaolude puudumine Eesti praegune suurim julgeolekurisk.

Need järeldused ei ole tähtsad üksnes Eestile, vaid neil võib olla märkimisväärne mõju ka paljudele teistele Ida-Euroopa riikidele, keda häirib Venemaa pealetükkivus ning kes on liitunud NATOga kui julgeoleku tagajaga. Ehk oleks neilgi julgeoleku tagamisel koostööstrateegiast rohkem abi.

Viieteallikad

- Allison, Roy. 2008. Russia resurgent? Moscow's campaign to 'coerce Georgia to peace'. *International Affairs*. Vol 84 nr. 6 Pp. 1145-1171.
- Asmus, Ronald. 2010. A Little War that Shook the World. New York. Palgrave MacMillan.
- BBC News. 2007. Estonian Embassy Blockade to End. *BBC News*. 03.05.2007. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6619103.stm> (Accessed on 30.03.2012)
- Burbaker, Rogers. 2011. Nationalizing States Revisited: Projects and Processes of Nationalization in Post-Soviet States. *University of Los Angeles*. <http://works.bepress.com/wrb/33/>.
- Feldman, Gregory. 2005. Culture, state and security in Europe: The case of Citizenship and integration policy in Estonia. *American Ethnologist*. Vol. 32, No. 4. Pp 676-694.
- Hansen, Lene, Nissenbaum, Helen. 2009. Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School. *International Studies Quarterly*. Nr. 53. Pp. 1155-1175.
- Haukkala, Hiski. 2009. Better than ever? Finland's relations with Estonia in the context of European integration. . In *The Estonian Foreign Policy Yearbook*

2008. Ed. Andres Kasekamp. The Estonian Foreign Policy Institute. Tallinn. Pp. 161-174.
- Hey, Jeanne, ed. 2003. *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Hoffman, Michael. 2008. US takes Georgian troops home from Iraq. *Army Times*. 11.08.2008
http://www.armytimes.com/news/2008/08/airforce_georgian_airlift_081108w/
(accessed on 30.12.2011).
- Kaldas, Kai-Helin. 2006. The Evolution of Estonian security policy. In *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2006*. Ed. Andres Kasekamp. The Estonian Foreign Policy Institute. Tallinn. 95-117.
- Kasekamp, Andres and Vilja Veebel. 2007. Overcoming doubts: The Baltic states and the European Security and Defense Policy. In *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2007*. Ed. Andres Kasekamp. The Estonian Foreign Policy Institute. Tallinn. Pp 9-31.
- Kauppila, Laura. 1999. The Baltic Puzzle: Russia's Policy Towards Estonia and Latvia 1992-1997. Ph.D. diss., University of Helsinki.
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/yhteis/pg/kauppila/thebalti.pdf>
- Knudson, Olav F. 2007. An Overall Perspective on Regional Power Strategies. In *Security Strategies, Power Disparity and Identity*. Ed. Olav K. Knudsen. Burlington Ashgate. Pp 1-8.
- Knudson, Olav F, and Christopher Jones. 2007. Events and Ideas in the Region: An Overview 1980s-2000s. in *Security Strategies, Power Disparity and Identity*. Ed. Olav K. Knudsen. Burlington Ashgate. Pp 29-44.
- Kononenko, Vadim. 2006. Normal neighbors or troublemakers? The Baltic states in the context of Russia-EU relations. In *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2006*. Ed. Andres Kasekamp. The Estonian Foreign Policy Institute. Tallinn. Pp 69-84.
- Maigre, Merle., 2010. Energy Security Concerns of the Baltic States. International Centre for Defence Studies. Tallinn.
http://www.icds.ee/fileadmin/failid/Merle_MaigreEnergy_Security_Concerns_of_the_Baltic_States.pdf.
- Moor, Jonathan. 2005. Republic of Georgia puts her best into Iraq fight. *United States European Command*. 01.09.2005.
<http://www.eucom.mil/Article/21484/Republic-Georgia-puts-best-Iraq-fight>
(accessed on 30.12.2011).
- Männik, Erik. 2011. Estonia's Views on Security in 2010. *International Centre for Defence Studies*. Tallinn.
http://www.icds.ee/fileadmin/failid/Erik_M%C3%A4nnik_Estonia%E2%80%99s_views_on_security_in_2010.pdf.
- Niitra, Nils. 2011. Psühholoog: Drambjan oli heidik, kel polnud sõpru, peret ega kolleege (Psychologist: Drambjan was an outsider without friends, family or colleagues). *Postimees*. 13.08.2011.
<http://www.postimees.ee/529598/psuhholoog-drambjan-oli-heidik-kel-polnud-sopru-peret-ega-kolleege/> (accessed 13.12.11).
- Onken, Eva-Clarita., 2007. The Baltic States and Moscow's 9 May Commemoration: Analysing Memory Politics in Europe. *Europe-Asia Studies*. January. Pp 23-46
- Ora, Jaap. 2007. Combating the global threat of terrorism as part of Estonia's foreign policy. In *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2007*. The Estonian Foreign Policy Institute. Tallinn. Pp 77-90.

- Popescu, Nicu. (2006). Outsourcing de facto Statehood: Russia and the Secessionist Entities in Georgia and Moldova. Centre for European Policy Studies. No. 109, July.
- Postimees. 2011. Agris Hutrof on üheksas Afganistanis langenud Eesti sõdur (Agris Hutrof is the ninth fallen Estonian soldier in Afghanistan). *Postimees*. 15.10.2011. <http://afganistan.postimees.ee/599490/agris-hutrof-on-ueksas-afganistanis-langenud-estti-sodur/> (Accessed on 30.12.2011).
- Rice, Condoleezza. 2011. No Higher Honor. New York. Crown Publishing.
- Sestanovich, Stephen. 2010. Why Russia Didn't Act. *Council on Foreign Relations*. 23.06.2010. <http://www.cfr.org/kyrgyzstan/why-russia-didnt-act/p22503> (Accessed 31.03.2012).
- Tannberg, Tõnu, Ain Mäesalu, Tõnis Lukas, Mati Laur, Ago Pajur. 2002. History of Estonia. Tallinn. Avita.
- The Telegraph. 2011. Norway shooting: killer 'confirms Gro Harlem Brundtland was main target' *The Telegraph*. 25.11.2011. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/8658995/Norway-shooting-killer-confirms-Gro-Harlem-Brundtland-was-main-target.html> (Accessed on 10.12.2011).
- Trenin, Dmitri. Russia's Spheres of Interest, Not Influence. *The Washington Quarterly*. 32:4 Pp 3-22.
- Walt, Stephen. 2009. Alliances in a Unipolar World. *World Politics*. Vol. 61 nr. 1. Pp 86-120.
- Waltz, Kenneth. 1986. Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics. In Robert Keohane, ed. 1986. Neorealism and its Critics. New York: Columbia University Press: 321-345.
- Wendt, Alexander. 1992. Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International Organization*. Vol. 46, No. 2. (Spring). pp. 391-425.